

الحاق ایران به (WTO) و ارزیابی نقش آن در تولید محصول پنبه کشور

جواد خلیل زاده^۱

چکیده

جهانی شدن^۲ دارای ابعاد گوناگون فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و نظامی بوده که جهانی شدن اقتصاد تنها بخش کوچکی از این فرآیند عظیم را بخود اختصاص می دهد. امروزه شاید یکی از مهمترین دغدغه هایی که فکر مسئولین و رجال سیاسی و اقتصادی کشورمان را بخود مشغول کرده جهانی شدن اقتصاد و عضویت در سازمان تجارت جهانی می باشد. آنچه مسلم است عضویت در سازمان تجارت جهانی برغم فوایدی که می تواند براقصاد هرکشوری داشته باشد بدون هزینه هم نخواهد بود. لذا لازم است هر کشوری قبل از عضویت در سازمان تجارت جهانی کلیه ابعاد آن رامورد مطالعه قرار داده سپس نسبت به عضویت در این سازمان تصمیم گیری نماید.

در تحقیق حاضر ما نیز سعی نموده ایم اثرات عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی رابر روی بخش کوچکی از اقتصاد کشورمان (میزان تولید محصول پنبه) ارزیابی کنیم. در این راستا از سریهای زمانی مربوط به دوره سالهای (۸۲-۱۳۵۷) استفاده گردیده وبا کمک نرم افزار میکروفیت وروش همگرایی^۳ جوهانسون به آزمون وجود رابطه تعادلی بلندمدت بین متغیرها وبرآورد ضرایب الگوهای مورد نظر پرداخته شده است که در نهایت پس از بررسی و آنالیز نتایج، مشخص گردید که تأثیر جهانی شدن بر روی میزان تولید محصول پنبه مثبت می باشد.

واژه های کلیدی:

سازمان تجارت جهانی، جهانی شدن، تولید، صادرات، واردات

مقدمه

نطفه اصلی سازمان تجارت جهانی مذاکرات دوراروگوئه یا همان گات می باشد. وزرای بازرگانی کشورهای عضو GATT یا همان موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت در اجلاس ویژه مورخ ۱۵ سپتامبر ۱۹۸۶ در شهر پونتادلاسه اروگوئه اعلامیه ای تصویب کردند که برطبق آن دورجدیدی از مذاکرات گات معروف به دوراروگوئه شروع شد و ۷ سال بطول انجامید. در این دورمذاکرات عمده ترین مسائل تجارت جهانی اعم از تعرفه ها، یارانه ها، توافق بر سهیم بازار، ممنوعیتهای وارداتی، دامپینگ، حمایتهای داخلی آزادسازی تجارت منسوجات، کشاورزی، حق ثبت و اختراع و علائم تجاری و... مورد بحث و بررسی قرارگرفت و برای اولین بار تجارت خدمات از جمله صنعت بیمه، بانکداری وحمل ونقل درمفاد توافقنامه های تعرفه و تجارت گنجانده شد. نتایج مذاکرات در ۱۵ دسامبر ۱۹۹۳ باامضای موافقتنامه ای به پایان رسید به همراه این موافقتنامه تاسیس سازمان تجارت جهانی نیز تنظیم و به امضای کشورهای عضو رسید.

^۱ عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد هادی شهر javad.khalilzadeh@yahoo.com

2- Globalization

3- Co- integration

یکی از موضوعات پرهیاهو و بحث‌انگیز موضوعات دوراروگوئه در زمینه تجارت کالاهای کشاورزی و مسائل بهداشتی بود. انتظاری رود توافق مربوط به تجارت کالاهای کشاورزی تحولات عمده‌ای در سطح جهان از لحاظ تولید و مبادله آن ایجاد نماید. این دگرگونیها نه تنها در قیمت محصولات کشاورزی تاثیر خواهد گذاشت بلکه در تنوع تولید و تجارت آنها نیز موثر خواهد بود و اثرات آن نه تنها سیاستهای تجاری کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی را تغییر خواهد داد بلکه ناخواسته بر کل مبادلات جهانی تاثیر خواهد گذاشت. به عبارت دیگر هر کشور مستقل غیرعضوی مثلاً مانند ایران در عرصه اقتصاد جهانی چه تقاضای عضویت در سازمان تجارت جهانی را بنماید چه نه از این تحولات مصون نخواهد ماند، ولی می‌توان اثرات و تبعات منفی آن را به حداقل ممکن کاهش داد و در صورت تمایل به عضویت، پروتکل عضویت را بگونه‌ای تنظیم نمود که تمامی مزایای منظور شده برای کشورهای در حال توسعه را شامل گردد. حال این سوال مطرح می‌گردد که در صورت تقاضای عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی بخش کشاورزی ایران تا چه حد منافع یا متضرر خواهد شد.

معرفی مفاهیم

جهانی شدن

برخی جهانی شدن را عمومی شدن خوشبختی‌ها معنی می‌کنند و متفکران دیگر درست در نقطه مقابل این نظریه، جهانی شدن را فراگیر شدن بدبختی و فقر می‌دانند. جهانی شدن یک پدیده چندبعدی است که آثار آن قابل تسری به فعالیتهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، حقوقی، فرهنگی، نظامی و فن آوری است. پژوهشگران اقتصادی، جهانی شدن را به طرق مختلف تعریف کرده‌اند و هر یک از دیدگاه خاصی به این مسئله می‌نگرند، بعنوان مثال "کروگمن"^۴ و "رنه با لز"^۵ جهانی شدن را ادغام بیشتر بازارهای جهانی تعریف کرده‌اند و یا "پرفسور کول"^۶ بابه‌گیری از تعریف سازمان همکاری و توسعه اقتصادی جهانی شدن را الگوی تکامل‌یابنده‌ای از فعالیتهای فرامرزی بنگاهها و شرکتهای تعریف می‌کند که شامل سرمایه‌گذاری بین‌المللی، تجارت و همکاری برای ابداع و نوآوری توسعه فرآورده‌های تازه و نو، منبع‌شناسی و بازاریابی است. از تعاریف دیگر جهانی شدن می‌توان به تعریف "ملک‌ایوان"^۷ اشاره نمود که وی جهانی شدن را گسترش بین‌المللی مناسبات تولیدی و مبادله سرمایه سالارانه می‌داند.

صندوق بین‌المللی پول (IMF)^۸ جهانی شدن را ادغام وسیع‌تر و عمیق‌تر تعریف می‌کند. "لوید"^۹ در خصوص جهانی شدن اظهار می‌دارد، جهانی شدن اقتصاد از دیدگاه کلی ادغام بیشتر اقتصاد ملی در اقتصاد جهانی است. ادغام بیشتر اثرات فراوانی بر ساختار تولید اقتصاد ملی، نقش شرکتهای چند ملیتی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، انتخاب مصرف‌کننده و سایر جنبه‌های تولید و مصرف کشورهای شرکت‌کننده در تجارت دارد. یک اثر ویژه جهانی شدن اقتصاد، تغییر ژرف طبیعت رقابت در بازارهای کالا و خدمات می‌باشد. در گزارش تجارت و توسعه سال ۱۹۹۷، مفهوم جهانی شدن اقتصاد بر افزایش جریان کالا و خدمات و منابع بین

4-Krogman

5-R. Balz

6-Prof. Kool

7- M. Evan

8-International Monetary Fund

9-Loyd

مرزهای ملی و ظهورساختارهای سازمانی مکمل برای بسط شبکه فعالیتهای اقتصادی و مبادلات بین مرزی دلالت دارد. بنابراین دریک اقتصادجهانی، بنگاهها و موسسات، فراترازمرزهای ملی عمل می‌نمایند.

آنچه مسلم است عضویت در سازمان تجارت جهانی برغم فوایدی که می‌تواند بر اقتصاد هرکشوری داشته باشد بدون هزینه هم نخواهد بود و این تصور که هرکشوری با ورود به این سازمان قادر خواهد شد کلیه مسائل ومشکلات اقتصادی خود را به سرعت مرتفع وبدون مطالعه وبرنامه‌ریزی دقیق درجهت اصلاح زیرساختهای اقتصادی خواهد توانست با سرعتی هرچه تمام حرکت خود به سوی توسعه و پیشرفت اقتصادی را آغاز نموده و به مدینه فاضله خود دست یابد، رویایی بیش نیست.

سازمان تجارت جهانی

سازمان تجارت جهانی نهادی بین المللی جهت قانونمند کردن تجارت کشورهاست. هدف این سازمان ایجاد ثبات در مقررات مربوط به تجارت است که بتواند باعث روان تر شدن و کم هزینه تر شدن تجارت بین کشورها شود. ازوظایف مهم این سازمان حل وفصل مناقشات تجاری است که این مناقشات در سطح بین المللی منجر به کاهش حجم تجارت بین المللی می گردد و حل آنها در روند صلح موثر است. در مقررات سازمان تجارت جهانی حرکت آزاد کالا وسرمایه به عنوان هدف غائی در تنظیم روابط تجاری و بین المللی اعلام گشته و خواسته شده مرزهای ملی و گمرکی بتدریج نقش واهمیت خود را در مبادله کالاو سرمایه میان کشورهای عضو این سازمان از دست داده واز میان برون‌دنا نوعی رقابت آزاد در جهان اقتصادی رونق گیرد.

سوال اساسی وفرضیه تحقیق

تحقیق حاضر در راستای پاسخگویی به این سوال اساسی که آیا عضویت در سازمان تجارت جهانی تاثیری بر روی تولید محصول پنبه خواهد داشت یا خیر و آیا این تاثیر مثبت خواهد بود یا منفی. لذا بر این اساس فرضیه تحقیق نیز بدین صورت مطرح گردیده است:

"عضویت در سازمان تجارت جهانی منجر به افزایش تولید محصول پنبه خواهد شد."

روش اندازه‌گیری جهانی شدن اقتصاد

پیش از بیان روش اندازه گیری جهانی شدن ذکر این نکته لازم است که تقریباً تمامی مطالعات صورت گرفته درباره جهانی شدن اقتصاد در این موضوع اتفاق نظر دارد که اندازه‌گیری جهانی شدن اقتصاد هنوز در مراحل مقدماتی است، از این رو، نقطه نظرات متفاوتی درباره آن وجود دارد و متغیرهای متفاوتی به عنوان شاخص جهانی شدن مطرح گردیده‌اند. از سوی دیگر، تقریباً تمامی مطالعات در دسترس نشان می‌دهند که اندازه‌گیری جهانی شدن به علت ماهیت خاص بخش صنعت بیشتر در این بخش انجام شده است.

لازم به ذکر است که دو بخش صنعت و کشاورزی از دیدگاه جهانی شدن، دارای تفاوت‌های معنی‌داری هستند. در صنعت، بعضی از فشارها (مزیت نسبی، هزینه‌ها، کمبود و مازاد و عوامل تولید، هزینه حمل و نقل و

... باعث شده که بنگاههای ارزش افزای یک صنعت در کشورهای مختلف ایجاد گردند و تولید اجزا و قطعات کالایی در کشورهای مختلف صورت گیرد که معمولاً به آن ادغام جهانی^{۱۰} می گویند.

ماهیت تولیدات بخش کشاورزی یا بخش صنعت بسیار متفاوت است. بیشتر محصولات کشاورزی بطور مستقیم مورد مصرف نهایی واقع شده و یا نیازمند فرآوری خاص برای مصرف نهایی می باشد. از اینرو، در کشاورزی، جهانی شدن عمدتاً به تجارت و عدم اعمال موانع برای روان تر شدن تجارت محصولات مربوط می شود. البته باید متذکر شد که صنعتی شدن کشاورزی، اندکی از خصوصیات صنعت رابه کشاورزی انتقال داده است، اما ماهیت تولید آن همچنان حالت خاص دارد. بنابراین در معرفی شاخص هایی برای اندازه گیری جهانی شدن کشاورزی، باید بیشتر، تجاری شدن محصولات کشاورزی مدنظر قرار گیرد.

به دلیل آنکه متغیرهای متفاوتی به عنوان شاخص جهانی شدن مطرح می باشند، ابتدا به طور خلاصه این متغیرها معرفی می گردند و سپس درباره شاخص های مورد استفاده در این تحقیق به تفصیل بحث می شود.

دربرسی یکپارچگی بازار سرمایه نیز متغیرهایی از قبیل سرمایه گذاری مستقیم خارجی^{۱۱} (سوانک و گرت)، استقرار از بازارهای بین المللی (سوانک)، قدر مطلق نرمال شده تفاوت بین پس انداز و سرمایه گذاری (کوساک)، درجه آزادسازی بازار سرمایه (گرت، کوین و سوانک) به عنوان شاخص جهانی شدن در مطالعات بکار گرفته شده اند.

همانطور که اشاره شد بخش صنعت بعلت ویژگی های خاص خود، بطور فعال تر در روند جهانی شدن اقتصاد شرکت داشته و مطالعات انجام شده نیز عمدتاً در این بخش است. یکی از جالب ترین مطالعات در مورد صنایع شیمیایی است که توسط مخی جا^{۱۲}، کیم^{۱۳} و ویلیامسون^{۱۴} انجام شده است. در این تحقیق دو معیار برای جهانی شدن مطرح شده که بعلت ویژگی های خاص و برتری هایی که بر سایر شاخص ها دارد، در مطالعه حاضر نیز بکار گرفته شده است. لذا این دو معیار در ادامه مورد بررسی قرار می گیرند.

(شاخص LIT): اولین معیار، سطح تجارت بین المللی^{۱۵} (LIT) نام دارد. این شاخص، وسعت ارتباط بین المللی را برای صنعتی خاص یا یک بخش نشان می دهد و بصورت زیر محاسبه می گردد.

$$LIT = \frac{(Xt - Mt)}{Pt + Mt - Xt} \quad (1)$$

که در این رابطه LIT، وسعت ارتباط بین المللی صنعت یا بخش مورد نظر، Xt میزان صادرات، Mt میزان واردات و Pt میزان تولید صنعت یا بخش مورد نظر می باشد.

معیار LIT هر قدر از نظر عددی کوچکتر باشد نشان می دهد که ارتباط بین المللی بشکل واردات و صادرات، یک جنبه مهم صنعت یا بخش نیست، بعبارت دیگر صنعت یا بخش با توجه به حجم تولید خود، کمتر در تجارت شرکت می کند.

10 - Global integration

11 - Foreign Direct Investment

12 - Makhiga

13 - kim

14 - Williamson

15 - Level of International Trade

LIT، گرچه شاخص بسیار مناسبی است، اما شرط لازم بوده و شرط کافی برای اندازه‌گیری جهانی شدن اقتصاد به شمار نمی‌آید.

(شاخص IIT) دومین معیار، ادغام تجارت بین‌المللی¹⁶ (IIT) است که ادغام جهانی یک صنعت یا بخش را اندازه‌گیری می‌نماید. این معیار در واقع همان شاخص استاندارد گروبل و لوید¹⁷ به شرح زیر است.

$$IIT = 1 - \left[\frac{|(Xt - Mt)|}{(Xt + Mt)} \right] \quad (2)$$

که در رابطه فوق، (IIT) در واقع نشان دهنده تجارت درون یک صنعت با بخش مورد نظر است، Xt میزان صادرات و Mt میزان واردات صنعت یا بخش مورد نظر می‌باشد.

شاخص (IIT) بین صفر و یک قرار دارد. صفر، نشان دهنده عدم صادرات یا واردات و مقدار یک، بیانگر تجارت درون صنعتی کامل می‌باشد (صادرات برابر واردات)

شاخص (IIT) دارای خصوصیات ویژه‌ای می‌باشد که از آن، یک شاخص قابل اتکا ساخته است. در واقع محققان دریافته‌اند که (IIT) بسیار مناسب برای فهم جهانی شدن در یک صنعت است (کوبرین¹⁸، پورتو¹⁹)، اما این شاخص قبل از مطالعات فوق، بعنوان شاخصی برای جهانی شدن اقتصاد بکار گرفته شده بود. (IIT) یک معیار مناسب برای ادغام عملی است زیرا:

اولاً- شواهد تجربی و کاربردی موجود اطمینان می‌دهد که (IIT) تابع عواملی می‌باشد که برای جهانی شدن شناسایی شده‌اند.

ثانیاً- مطالعات پیشین نشان می‌دهند که (IIT) با حداکثر عوامل مؤثر بر جهانی شدن (سلیقه مشترک یا تشابه تقاضا در بازار کشورهای مختلف برای محصول مشخص، صرفه‌جوییهای اقتصادی، ساختار رقابتی) رابطه مثبت دارد.

مطالعات همچنین نشان داده‌اند که (IIT) با سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و ظهور شرکتهای چندملیتی رابطه مثبت دارد. (کیوزولی)¹⁹ [۱۱]

نتایج مطالعات فوق‌الذکر نشان می‌دهد که (IIT) شاخص بسیار مناسبی برای نشان دادن روند جهانی شدن است. ولی در عین حال استفاده از این دو شاخص توأماً قابل اعتمادتر است. در معیار معرفی شده (LIT) و (IIT) با هم، تشخیص چهار نوع از صنعت یا بخش بین‌المللی را که پورتو²⁰ و بارتلت و گوشال [۱۱] بحث نموده و در نمودار ذیل به نمایش درآمده است، ممکن می‌سازد. این مراحل به شرحی است که در پی می‌آید.

---

16 - Integration of International Trade

17 - Grubel and loyd

18 - Kobrin

19 - Caues & lee

20 - Porto

LIT	۱	جهانی یکپارچه (D)	جهانی ساده (C)
	۰/۵	چند جانبه داخلی (A)	چند جانبه داخلی در حال انتقال (B)
		۰/۵	۰
			۱

IIT

نمودار ۱: انواع صنعت یا بخش بین المللی

الف- صنعت یا بخش چندجانبه داخلی^{۲۱} که رقابت در یک کشور مستقل از سایر کشورهاست. در چنین حالتی، (LIT) کوچک (نشان دهنده ارتباط بین المللی کمتر) به همراه IIT نشان می‌دهد که هیچ کدام از صادرات و واردات، نقش مسلط در صنعت ندارند، یعنی گرچه صادرات و واردات در تعادلند، اما یک بخش کوچک از تولید داخلی می‌باشند.

ب- صنعت یا بخش چند جانبه داخلی در حال انتقال^{۲۲} نشان می‌دهد که تأکید نسبتاً معنی داری بر صادرات یا واردات صورت می‌پذیرد. در این حالت، LIT کوچک برتری یافتن اندک واردات یا صادرات می‌باشد که مرحله بالاتری از جهانی شدن را نسبت به منطقه A نشان می‌دهد.

ج- صنعت یا بخش جهانی ساده که در این حالت، دامنه رقابت از مرزهای داخلی فراتر رفته است. چنین صنعتی (یا بخشی) از کشور خود بعنوان منبع اصلی برای رسیدن به بازارهای بین المللی استفاده می‌کند و محصولات نهایی یا تقریباً نهایی را به کشورهای دیگر روان می‌کند. این سناریو با (LIT) بالا نشان دهنده ارتباط بین المللی بالا و LIT و IIT کوچک، بیانگر تجارت با برتری اندک صادرات می‌باشد.

د- صنعت یا بخش جهانی یکپارچه^{۲۳} که در این حالت، رقابت بین المللی بالایی برقرار بوده و مزیت نسبی از پراکنش جغرافیایی فعالیت‌های ارزش‌افزاد کشورها حاصل می‌گردد. LIT کوچک و (IIT) بزرگ در این حالت بیانگر تجارت جهانی مسلط بر صنعت یا بخش داخلی است.

21- Moltidomestic

22- Moltidomestic transitional

23 - Integrated global

به عبارتی، واردات و صادرات زیادی انجام می‌گیرد. بطور کلی با حرکت از منطقه A بطرف منطقه D، روند جهانی شدن اقتصاد افزایش می‌یابد، یعنی ارتباط صنعت یا بخش با بازارهای بین‌المللی افزایش می‌یابد.

روند جهانی شدن (محصول پنبه) در بخش کشاورزی ایران

بسیاری از عوامل مهم روند جهانی شدن اقتصاد، بر بخش کشاورزی ایران تأثیری ندارد، چون این عوامل مانند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تقریباً در این بخش مطرح نیستند. بنابراین جهانی شدن در بخش کشاورزی ایران را تنها از لحاظ تجاری شدن می‌توان مورد بررسی قرار داد که در این ارتباط، دو شاخص مهم که بیشتر، چنین جنبه‌ای از جهانی شدن اقتصاد را بیان می‌دارند، مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

در این قسمت، با استفاده از دو شاخص مطرح شده تلاش می‌گردد که ابتدا جایگاه (محصول پنبه) در بخش کشاورزی ایران در روند جهانی شدن مشخص گردد. برای محاسبه شاخص LIT بر اساس رابطه مذکور لازم است که ارزش صادرات و واردات و تولید محصول پنبه را در اختیار داشته باشیم. از این رو، با محاسبه شاخص LIT می‌توان وسعت ارتباط بین‌المللی بخش را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد.

LIT در نرخ ارز رسمی دوره ۱۳۸۲-۱۳۵۷ محاسبه و در نمودار (۱) نشان داده شده است.

چنانچه از نمودار (۱) مشخص است میزان LIT تا سال ۱۳۵۷ در حال کاهش بوده که با توجه به (جدول ۱) می‌توان علت این کاهش را در کاهش میزان واردات این محصول با آهنگی سریعتر از صادرات بیان نمود. که این امر سبب مثبت شدن تراز بازرگانی این محصول گردیده که امری مطلوب می‌باشد. اما در سال ۵۸ این شاخص بر اثر افت شدید واردات و تقریباً ثابت ماندن میزان صادرات نسبت به سال ماقبل دارای افزایش قابل توجهی بوده که آنهم نه به دلیل حرکت به سمت جهانی شدن بلکه علت آنرا می‌توان در سیاست ضرورت خودکفائی در بخش کشاورزی که یکی از مهمترین شعارهای انقلاب اسلامی بود جستجو کرد و همینطور افت شدید تولید در این سال و تعطیلی برخی از کارخانه‌های وابسته را نیز می‌توان از علل دیگر آن برشمرد.

اما در سال ۵۹ کاهش شدید این شاخص را می‌توان در نتیجه آغاز جنگ تحمیلی که منجر به کاهش شدید صادرات و تولید و تقریباً ثابت ماندن میزان واردات در آن سال گردید دانست. روند صعودی این شاخص از سال ۵۹ به بعد تا سال ۶۲ را نیز می‌توان در بهبود وضعیت کشاورزی در ایران و اجرای طرح مکانیزاسیون کشاورزی و در نتیجه افزایش تولید و افزایش واردات و نیز افزایش نیاز داخلی به محصول پنبه دانست. اما از سال ۶۴ به بعد ملاحظه می‌گردد که این شاخص تقریباً متعادلتر گشته و نوسانات شدیدی نشان نمی‌دهد و از سال ۷۶ به بعد تقریباً روندی صعودی داشته است.

با این اوصاف چنانچه در فرمول نیز مشاهده می‌شود بزرگ یا کوچک بودن شاخص LIT علاوه از دو عامل میزان صادرات و واردات بر میزان تولید نیز بستگی دارد و از طرفی چون میزان تولید محصولات کشاورزی و از جمله پنبه نیز تا حدود زیادی تابع شرایط جوی از جمله میزان بارندگی و امثالهم می‌باشد لذا نمی‌توان علت قطعی پائین یا بالا بودن شاخص LIT را به میزان صادرات یا واردات مرتبط دانست چرا که چنانچه گفته شد بروز حوادث غیرمترقبه‌ای چون خشکسالی و یا بروز آفات کشاورزی و یا بی‌رقبیتی کشاورزان به کشت این محصول بعلت کم بودن درآمد سالهای قبل نیز بر روی این شاخص تأثیر گذارند.

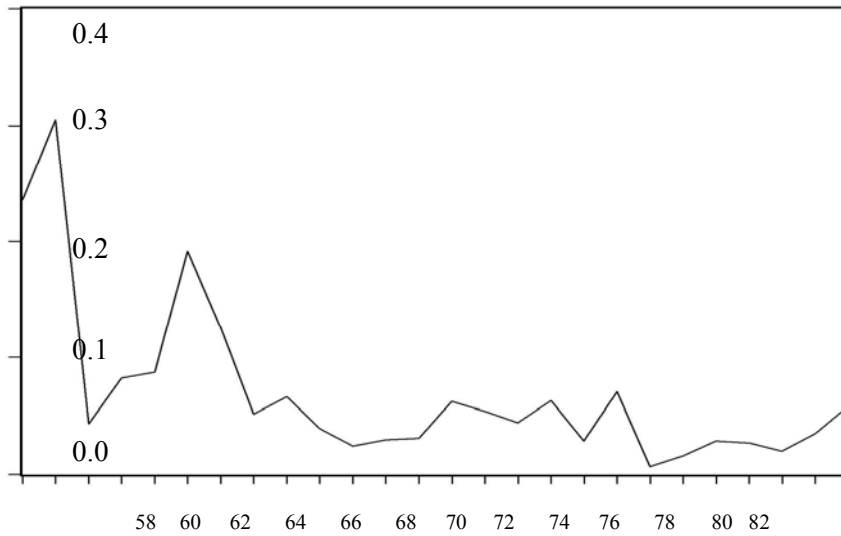
لذا همچنانکه قبلاً نیز ذکر آن گذشت شاخص LIT گرچه شاخص بسیار مهم و مناسبی می‌باشد ولی به دلیل وجود مسائل اخیر تنها شرط لازم برای بیان و اندازه‌گیری جهانی شدن اقتصاد بوده و شرط کافی نمی‌باشد.

شاخص دوم اندازه‌گیری جهانی شدن یا همان (IIT) نیز در مورد محصول پنبه در نمودار (۲) نشان داده شده است. چنانچه از فرمول محاسبه (IIT) نیز پیداست این شاخص تنها بر اساس میزان صادرات و واردات بوده و تولید بخش در آن بی‌تأثیر است. در این تحقیق این شاخص نیز برای دوره ۸۲-۱۳۵۷ محاسبه گردیده است. چنانچه از نمودار (۲) و مقادیر صادرات و واردات دوره موردنظر پیداست میزان شاخص (IIT) تا سال ۱۳۵۸ در حال کاهش بوده که علت این موضوع افزایش سریع واردات به تبع افزایش قیمت نفت و رشد درآمدهای نفتی در آن دوران بوده است. در سال ۵۹ و بدنبال شروع جنگ تحمیلی صادرات این محصول کاهش چشمگیری داشته ولی آهنگ کاهش واردات به شدت کاهش میزان صادرات نبوده لذا این امر موجب نزدیکی میزان صادرات و واردات به حالت تعادلی شده و لذا منجر به افزایش (IIT) گردیده است اما پس از سال ۶۰ بعثت ثبات تقریبی صادرات و پیشی گرفتن واردات بر آن از حالت تعادل خارج شده و شاخص جهانی شدن نیز کاهش یافت و این روند علی‌رغم وجود نوساناتی تقریباً تا سال ۶۶ ادامه یافت.

پس از پایان جنگ و اجرای سیاست آزادسازی اقتصادی و بهبود وضعیت محصولات کشاورزی و رونق صادرات بخش کشاورزی و از جمله محصول پنبه شاخص جهانی شدن تا حدودی (با وجود نوساناتی) سیر صعودی بخود گرفته و علی‌رغم یک شوک شدید در سالهای ۸۱-۷۹ که آنهم بدلیل سیاستهای نامتناسب دولت در بخش بازرگانی خارجی مانند پیمان سپاری ارزی و قیمت گذاری بیش از اندازه بر محصولات صادراتی مجدداً سیر صعودی بخود گرفته است.

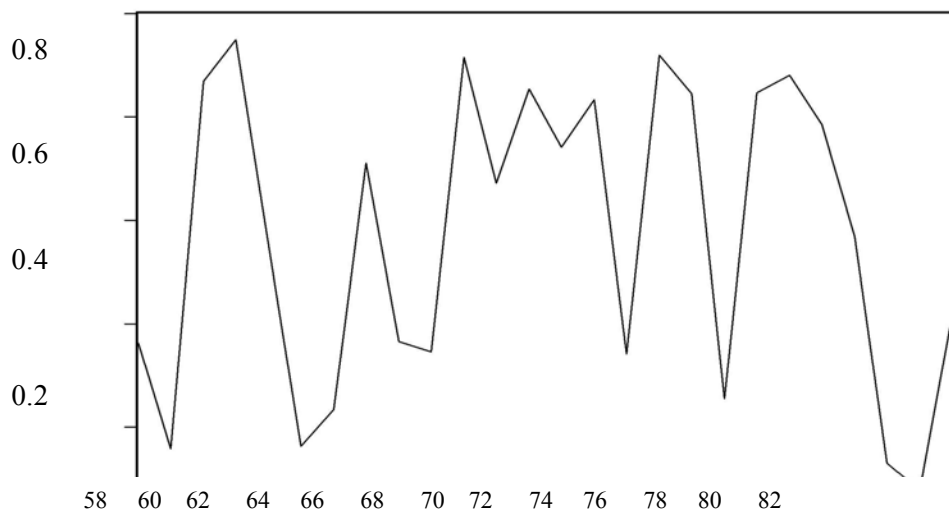
در نهایت با مقایسه همزمان هر دو شاخص برای محصول پنبه در سری زمانی (۸۲-۱۳۵۷) ملاحظه می‌گردد که بین این دو شاخص درخصوص محصول پنبه تقریباً سازگاری بسیار اندکی وجود دارد و نشان می‌دهد که تجارت محصول پنبه آهنگ بسیار کندی در جهت حرکت بسوی جهانی شدن داشته است و وقوع دو حادثه مهم پیروزی انقلاب اسلامی با دیدگاههای اقتصادی خاص خود و جنگ تحمیلی عراق علیه ایران برای چندین سال بشدت ارتباط بخش کشاورزی ایران و (تجارت محصول پنبه) با دنیای خارج را محدود کرده است.

حال که شاخصهای LIT , IIT را درخصوص محصول پنبه بررسی و سازگاری این دو شاخص را درخصوص محصول موردنظر مطالعه نمودیم اکنون نوبت آن رسیده که با بررسی همزمان این دو شاخص، جایگاه محصول پنبه (تولید و تجارت) را در نمودار (۱) مشخص کنیم. برای تعیین جایگاه بخش کشاورزی (محصول پنبه) در پروسه جهانی شدن از آنجائیکه در سری زمانی مورد مطالعه (۸۲-۱۳۵۷) دو شوک مهم اقتصادی اتفاق افتاده لذا دوره مورد مطالعه را به چهار مقطع زمانی (زمان وقوع انقلاب- زمان شروع جنگ تحمیلی- زمان پایان جنگ و دوره بعد از جنگ تحمیلی) تقسیم و با توجه به نمودار ۱ جایگاه محصول پنبه ایران را در فرآیند تجارت جهانی مشخص کردیم.

( )

1.0

( )

با توجه به جدول (1) ملاحظه می‌شود که دامنه تغییرات شاخص‌های LIT و IIT برای محصول پنبه در دوره زمانی مورد مطالعه بترتیب بین (0-0/4) و (0-0/95) بوده لذا می‌توان نتیجه‌گیری کرد که با توجه به این دو شاخص وضعیت این زیر بخش در این دوره عمدتاً بین دو ناحیه چند جانبه داخلی (A) و چند جانبه داخلی در حال انتقال (B) قرار داشته است.

سال	صادرات (تن)	واردات (تن)	توليد (تن)	LIT	IIT
۱۳۵۶	۹۶/۶۵۱	۴۳/۸۵۴	۵۳۱/۰۰۰	۰/۲۶۴	۰/۶۲۴۲
۵۷	۶۸/۲۳۴	۱۴/۶۷۵	۴۰۵/۰۰۰	۰/۲۳۶	۰/۳۶۳۱
۵۸	۶۶/۳۵۵	۵/۶۷۱	۲۹۷/۰۰۰	۰/۳۰۵	۰/۱۵۷۵
۵۹	۳/۸۶۸	۵/۰۴۰	۲۰۵/۰۰۰	۰/۰۴۳	۰/۸۶۸۴
۶۰	۱۱/۸۳۳	۱۰/۶۹۲	۲۷۵/۰۵۶	۰/۰۸۲	۰/۹۴۹۴
۶۱	۸/۹۷۶	۲۳/۶۲۰	۳۵۸/۲۳۵	۰/۰۸۷	۰/۵۵۰۷
۶۲	۵/۵۵۶	۶۲/۹۲۵	۳۰۰/۰۰۰	۰/۱۹۲	۰/۱۶۲۳
۶۳	۵/۶۶۸	۴۲/۸۴۷	۳۵۰/۷۳۰	۰/۱۲۵	۰/۲۳۳۷
۶۴	۵/۹۳۵	۱۰/۷۷۶	۳۲۴/۰۰۰	۰/۰۵۱	۰/۷۱۰۳
۶۵	۱۸/۶۴۱	۴/۱۷۸	۳۵۹/۰۰۰	۰/۰۶۶۲	۰/۳۶۶۲
۶۶	۱۰/۹۵۲	۲/۲۹۵	۳۴۲/۰۰۰	۰/۰۳۹	۰/۳۴۶۵
۶۷	۴/۹۱۰	۴/۱۴۵	۳۸۰/۰۰۰	۰/۰۲۳۹	۰/۹۱۵۵
۶۸	۷/۶۱۶	۳/۸۵۴	۳۹۵/۰۰۰	۰/۰۲۹۳	۰/۶۷۲۰
۶۹	۷/۶۴۳	۵/۶۹۲	۴۳۷/۰۰۰	۰/۰۳۰۶	۰/۸۵۳۷
۷۰	۹/۶۵۰	۱۶/۳۹۸	۴۱۲/۰۰۰	۰/۰۶۲۲	۰/۷۴۰۹
۷۱	۱۰/۳۹۴	۱۴/۵۴۷	۳۳۰/۰۰۰	۰/۰۵۳۴	۰/۸۳۳۴
۷۲	۹/۷۳۲	۲/۰۰۸	۲۷۵/۰۰۰	۰/۰۴۳۹	۰/۳۴۲۱

۰/۹۱۹۵	۰/۰۶۲۶	۳۸۷/۰۰۰	۱۱/۰۸۲	۱۳/۰۲۱	۷۳
۰/۸۴۴۷	۰/۰۲۸۲	۵۲۳/۰۰۰	۶/۲۱۲	۸/۴۹۶	۷۴
۰/۲۵۴۸	۰/۰۷۰۵	۵۹۸/۰۰۰	۵/۱۰۳	۳۴/۹۵۱	۷۵
۰/۸۴۶۳	۰/۰۰۶۴	۴۵۱/۰۰۰	۱/۶۷۰	۱/۲۲۵	۷۶
۰/۸۸۰۳	۰/۰۱۵۷	۴۶۰/۰۰۰	۳/۱۷۸	۴/۰۴۲	۷۷
۰/۷۸۵۳	۰/۰۲۸۴	۴۴۱/۰۰۰	۴/۸۸۹	۷/۵۶۲	۷۸
۰/۵۶۸۲	۰/۰۲۶۸	۴۹۷/۰۰۰	۲/۸۳۸	۱۰/۳۰۷	۷۹
۰/۱۲۹۴	۰/۰۱۹۶	۴۱۲/۰۰۰	۵۱۴	۷/۴۳۲	۸۰
۰/۰۷۸۱	۰/۰۳۴۵	۳۴۶/۰۰۰	۴۵۲	۱۱/۱۱۶	۸۱
۰/۴۲۱۳	۰/۰۵۸۱	۲۶۵/۰۰۰	۳/۶۷۷	۱۰/۳۸۲	۸۲

جدول ۱- مأخذ: (۱- سالنامه‌های آماری گمرک ایران و بازگانی خارجی ۲ = محاسبات تحقیق)

در سالهای پیروزی انقلاب اسلامی (۵۷-۵۸) بعلافت شدید واردات این محصول و کاهش شدید تولید داخلی آن ولی کاهش کمتر صادرات آن نسبت به سالهای قبل از پیروزی انقلاب اسلامی این زیر بخش در اقتصاد ایران از نظر جایگاه بین‌المللی در ناحیه (B) یعنی چندجانبه داخلی در حال انتقال قرار داشته و این وضعیت را مدیون صادرات نسبتاً بالا در مقایسه با واردات کمتر آن زمان داشته است. ولی در سالهای شروع و پایانی جنگ تحمیلی یعنی سالهای (۶۷-۵۹) در ناحیه (A) یا همان ناحیه چند جانبه داخلی بوده که علت آن را می‌توان در نزدیک شدن میزان صادرات و واردات این محصول به هم و تقریباً در تعادل بودن حجم تجارت این محصول جستجو کرد. و در دوران پس از جنگ تحمیلی نیز بین ناحیه B و A در نوسان بوده ولی در سالهایی که اختلاف میزان صادرات و واردات این محصول چشمگیر و معنی‌دار بود گرایش به سمت ناحیه B بیشتر از ناحیه A بوده است.

مبانی نظری تابع تولید

اکنون پس از بررسی و محاسبه شاخص جهانی شدن برای محصول پنبه در کشور ایران و قبل از ارزیابی تاثیر این شاخص بر روی میزان تولید محصول پنبه لازم است پایه‌های نظری تابع تولید این محصول مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

تابع تولید محصول در حالت کلی به شکل زیر می باشد.

$$P = (W, AC, K, Pg, Re)$$

بر اساس تابع مذکور ونیز بر اساس تئوریهای اقتصادی و اطلاعات برونزای قبلی پیش بینی می شود تاثیر متغیرهای AC (سطح زیر کشت)، W (نیروی کار)، RE (میزان بارندگی)، K (سرمایه)، Pg (قیمت تضمینی) بر روی میزان تولید این محصول مستقیم و یا به عبارتی ضرایب هر چهار متغیر در مدل مثبت باشد. لازم به ذکر است که برای تخمین ضرایب متغیرهای اثرگذار بر روی یک محصول معین در تابع مورد نظر می بایست شرایط خاص محصول مورد مطالعه و قوانین و مقررات حاکم بر بازار محصول رانیز در نظر گرفت که با این وضعیت ناگزیریم یکسری متغیرهای جدید اثر گذار را علاوه از متغیرهای معمول بر مدل اضافه و یا حسب مورد متغیرهایی را از مدل حذف نمائیم، که با در نظر گرفتن این موضوع مدل ارائه شده برای تابع تولید محصول پنبه به شکل زیر خواهد بود.

معرفی مدل و متغیرهای آن

$$PTC = \alpha_1 AC + \alpha_2 W + \alpha_3 IIT + \alpha_4 VM + \alpha_5 Re + \alpha_6 Pg + u_t$$

در مدل مذکور نماد PTC متغیر وابسته و بیانگر میزان تولید محصول پنبه بر حسب تن

AC : سطح زیر کشت محصول پنبه بر حسب هکتار

W : نیروی کار شاغل در کشت و تولید محصول پنبه

VM : ارزش وادرات محصول پنبه به قیمت ثابت سال ۶۹

Re : میزان بارندگی در کشور بر حسب میلی متر

Pg : قیمت تضمینی محصول پنبه بر حسب ریال

IIT : شاخص جهانی شدن

همانطور که ملاحظه می شود مدل پیشنهادی یک مدل خطی بوده که متغیر وابسته آن میزان تولید محصول پنبه بر حسب تن، و متغیرهای مستقل آن به ترتیب سطح زیر کشت این محصول بر حسب هکتار، تعداد نیروی کار شاغل در تولید این محصول، ارزش وادرات محصول پنبه به قیمت ثابت سال ۶۹، میزان بارندگی سالیانه بر حسب میلی متر، قیمت تضمینی خرید تعیین شده از طرف دولت برای محصول پنبه و بالاخره شاخص جهانی شدن که اساس این تحقیق بر روی مطالعه تاثیر متغیر مذکور بر روی میزان تولید استوار است. چنانچه ملاحظه میشود در مدل ارائه شده متغیر جدیدی تحت عنوان قیمت تضمینی خرید محصول توسط دولت که در کشورمان یکی از عوامل مهم تاثیر گذار بر روی میزان تولیدات محصولات کشاورزی می باشد به مدل اضافه و متغیر K بدلیل ایجاد هم خطی با متغیر AC از مدل حذف گردیده است.

روش تحقیق

برای تخمین تابع محصول پنبه از روش اقتصادسنجی خود توضیح برداری وهمجمعی (روش جوهانسون) و نرم افزار میکروفیت استفاده گردیده است. با توجه به اینکه روش معمول جوهانسون برای متغیرهای (0) و (1) طراحی شده است کلیه متغیرهای مدل براساس آماره دیکی فولر و دیکی فولر تعمیم یافته مورد آزمون واقع که بر اساس نتایج حاصله مشخص گردید که متغیرها یا در سطح ایستا بوده و یا حداقل با یکبار تفاضل گیری ایستا گردیده اند، که این موضوع امکان استفاده از روش جوهانسون را ممکن میسازد.

تخمین تابع

پس از حصول اطمینان از ایستا بودن متغیرها نوبت به تعیین وقفه های بهینه الگو می رسد. برای تعیین تعداد وقفه های بهینه معمولاً از آماره های آکائیک (AIC)، شوارزبیزین (SBC) و LL استفاده می شود که در این تحقیق براساس معیار شوارزبیزین تعداد وقفه های بهینه برای مدل مقدار ۲ به دست آمده است. اکنون الگوی VAR را با این تعداد وقفه آزمون می کنیم.

آزمون مرتبه ماتریس II

برای تعیین مرتبه ماتریس از دو آماره λ_{Max} و λ_{trace} (آزمون حداکثر مقدار ویژه و آزمون اثر) استفاده می شود که نتایج آزمونهای مذکور که به کمک نرم افزار میکروفیت بر روی مدل ارائه شده صورت گرفته در جدول (۲) آورده شده است.

جدول (۲) نتایج آزمون مرتبه ماتریس به کمک آماره های آزمون حداکثر مقدار ویژه و آزمون اثر (مدل ptc)

H0	H1	حالت ۱	حالت ۲	حالت ۳	حالت ۴	حالت ۵
λ_{max} $r=0$	$r=1$	۶۲/۸۸۵۱	۶۳/۰۱۲۴	۶۰/۲۱۰۲	۶۲/۵۱۴۹	۶۱/۶۹۹۳
$r \leq 1$	$r=2$	* ۴۷/۱۷۵۸	۵۹/۵۷۱۵	۵۸/۲۸۹۰	۶۰/۱۵۵۰	۵۸/۱۶۳۶
$r \leq 2$	$r=3$	۲۲/۷۶۴۸	۲۸/۹۵۸۰	* ۲۶/۷۲۶۸	۴۲/۲۲۱۶	۴۱/۲۱۴۳
$r \leq 3$	$r=4$	۸/۸۷۳۷	* ۱۵/۷۱۳۹	۱۵/۱۰۹۹	* ۱۹/۷۰۳۳	* ۱۷/۰۸۸۶
$r \leq 4$	$r=5$	۱/۸۶۴۹	۸/۷۳۴۰	۳/۶۹۹۸	۱۳/۰۴۹۴	۱۳/۰۴۸۰
λ_{trace} $r \leq 0$	$r=1$	۱۴۳/۵۶۴۳	۱۷۵/۹۸۹۸	۱۶۴/۰۳۵۷	۱۹۷/۶۷۴۱	۱۹۱/۲۱۳۸
$r \leq 1$	$r=2$	۸۰/۶۷۹۲	۱۱۲/۹۷۷۴	۱۰۳/۸۲۵۵	۱۳۵/۱۵۹۳	۱۲۹/۵۱۴۵
$r \leq 2$	$r=3$	* ۳۳/۵۰۳۴	۵۳/۴۰۵۹	* ۴۵/۵۳۶۵	۷۴/۹۷۴۲	۷۱/۳۵۰۸
$r \leq 3$	$r=4$	۱۰/۷۳۸۶	* ۲۴/۴۴۷۸	۱۸/۸۰۹۷	* ۳۲/۷۵۲۷	* ۳۰/۱۳۶۶
$r \leq 4$	$r=5$	۱/۸۶۴۹	۸/۷۳۴۰	۳/۶۹۹۸	۱۳/۰۴۹۴	۱۳/۰۴۸۰

* مقادیر کوچکتر از مقادیر بحرانی در سطح ۹۵٪

لازم به ذکر است که بردارهای همگرایی بدست آمده به این روش صرفاً یکسری روابط آماری هستند که معیار انتخاب هر کدام از آنها توجیهات اقتصادی و معنی دار بودن آنها از لحاظ آماری می باشد که بر این اساس

بهترین بردار سازگار با فرضیات مدل و تئوریهای اقتصادی بردار اول از حالت سوم یعنی حالت با عرض از مبدا نا مقید و بدون روند زمانی می باشد.

در روش جوهانسون پس از آنکه مشخص کردیم چند رابطه تعادلی بلند مدت و یا به عبارت دیگر چند بردار همجمعی وجود دارد لازم است تعیین کنیم که آیا این بردارها منحصر به فرد هستند یا نه، و اگر هستند در ارتباط با روابط اقتصادی ساختاری بلند مدت چه مفهومی را بیان می کند^{۲۴}. که به این منظور لازم است قیودی بر اساس نظریه های اقتصادی و اطلاعات برونزای قبلی به ضرایب بردارهای بدست آمده تحصیل نماییم تا ضرایب الگوی بر آورده شده دقیقاً شناسا شوند. لذا برای این مدل با توجه به تعداد بردارهای بدست آمده دقیقاً دو قید بر ضرایب هر یک از معادلات الگو بشکل زیر اعمال می کنیم

$$\alpha_1=1; \quad \alpha_6=0; \quad \text{قید های معادله اول:}$$

$$\beta_1=0; \quad \beta_4=1; \quad \text{قید های معادله دوم:}$$

قید $\alpha_6=0$; بدین جهت در بردار مورد نظر اعمال گردیده که تنها بخش کوچکی (حدود ۱۲٪) از سطح زیر کشت این محصول به کشت دیم تعلق داشته^{۲۵} و با گسترش شبکه های آبیاری تحت فشار و سیستمهای آبیاری قطره ای و بارانی در این بخش نقش متغیر بارندگی در تولید این محصول در بلند مدت بی معنی خواهد گردید.

با توجه به نتایج حاصله و آماره های برخی ضرایب، محدودیت های بیش از حد شناسای بیشتری را در معادله اعمال می کنیم. با اضافه کردن این محدودیت ها، مجموعه قیود بصورت زیر خواهند بود:

$$\alpha_1=1; \quad \alpha_5=0; \quad \alpha_6=0;$$

$$\beta_1=0; \quad \beta_4=1; \quad \beta_7=0;$$

قید $\alpha_5=0$; نیز با این استنباط به بردار تحمیل گردیده که با توجه به آمار مثبت بودن تراز بازرگانی این محصول در اکثر سالهای مورد مطالعه انتظار نمی رود در بلند مدت این متغیر عامل موثری بر روی تولید یا کاهش تولید این محصول مطرح باشد. با وارد کردن قیود بیش از حد شناسای فوق و شناسا شدن بردارها رابطه ای که برای بردار اول بدست می آید به شکل زیر خواهد بود

$$1.48 AC + 1.08 W + 81021 IIT + 30.996 PG$$

تفسیر یافته ها

حال بعد از برآورد الگوی بلند مدت مدل به تفسیر هر کدام از ضرایب می پردازیم.

- ۱- ضریب متغیر توضیحی AC (سطح زیر کشت) نشانگر این مطلب است که یک واحد افزایش در سطح زیر کشت محصول پنبه باندازه (۱/۴۸) واحد میزان تولید این محصول را افزایش می دهد.
- ۲- ضریب متغیر مستقل W (نیروی کار) بیانگر این است که رابطه بین این متغیر و متغیر وابسته PTC مثبت بوده و یک واحد افزایش در نیروی کار میزان تولید محصول پنبه را باندازه (۱/۰۸) واحد افزایش می دهد.

24 -نوفروستی، محمد، ۱۳۷۸، ریشه واحد همجمعی در اقتصادسنجی صفحه ۱۴۶

25 -خواجه پور ، م. ر، ۱۳۸۳ ، گیاهان صنعتی - فصل هشتم صفحه ۲۱۷

۳- ضریب متغیر توضیحی IIT (شاخص جهانی شدن) نشاندهنده این مطلب است که یک واحد افزایش در شاخص جهانی شدن باندازه ۸۱۰۲۱ واحد میزان تولید محصول پنبه را افزایش خواهد داد.

۴- در نهایت اینکه ضریب متغیر مستقل PG (قیمت تضمینی خرید پنبه) نشانگر این است که یک واحد افزایش در قیمت تضمینی محصول پنبه از طرف دولت باعث افزایش (۳۱) واحدی تولید این محصول خواهد شد.

جمع بندی ونتیجه گیری

چنانچه قبلاً نیز اشاره شد فرآیند جهانی شدن^۶ از ابعاد گوناگون قابل بررسی و تجزیه و تحلیل بوده که جهانی شدن اقتصاد فقط یکی از ابعاد گسترده آن می باشد که در این تحقیق نیز حسب موضوع بر روی جنبه اقتصادی آن تاکید شده بود. آنچه مسلم است برای اینکه اثرات جهانی شدن را روی اقتصاد کشورمان بسنجیم لازم است که در تمامی بخشهای اقتصادی کشور تحقیقات و پژوهشهای گسترده ای صورت گرفته و با بررسی و تجزیه و تحلیل نتایج مثبت و منفی حاصله، در مورد الحاق یا عدم الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی تصمیم گیری شود.

در این تحقیق نیز که می تواند گوشه بسیار کوچکی از این پژوهشهای گفته شده باشد با توجه به نتایج بدست آمده از تحقیق و ضرایب متغیرهای مستقل تاثیر گذار در الگو می توان پیشنهادات زیر را ارائه کرد:

پیشنهادات تحقیق

همانطور که در الگو (تابع تولید محصول پنبه) ملاحظه گردید ضریب متغیر مستقل شاخص جهانی شدن (IIT) مثبت بوده و بیانگر این مطلب است که عضویت در سازمان تجارت جهانی (WTO) و تن دادن به مقررات آن سازمان از نظر تولید محصول پنبه در بلند مدت به نفع ما خواهد لذا در این شرایط که بخش کشاورزی ما به سبب نیمه مکانیزه بودن، نداشتن تجهیزات سیستم های آبیاری قطره ای و بارانی در سطح گسترده و سایر نواقصات موجود اثر عضویت روی این بخش مثبت بوده مسلماً با تجهیز و سرمایه گذاری در این بخش این تاثیر بمراتب بیشتر خواهد بود لذا پیشنهاد می گردد مسئولین اجرایی کشور فرصت را مغتنم شمرده و اکنون که کشورمان بعنوان عضو ناظر این سازمان پذیرفته شده و تا عضویت کامل چند سالی فرصت باقیست در این فرصت مذکور با فراهم آوردن موجبات سرمایه گذاری در این بخش و تجهیز آن به تجهیزات مدرن و پیشرفته کشاورزی روز دنیا و فراهم آوردن امکان استفاده از سیستم های آبیاری تحت فشار برای کشاورزان از طریق ایجاد سدهای مخزنی کشاورزی و نظایر آن موجبات بهره گیری حداکثری از این عضویت را برای کشور فراهم آوردند.

Abstract

Globalization contains the different cultural, Social, Political and economical dimensions which the economic globalization allocates only a small part of this huge process for itself. Nowadays, perhaps one of the most important concerns of the political and economic authors of our country is the globalization of economy and membership in the world trade organization. however membership in WTO in spite of its benefits will not be without cost. So which every country should study all dimensions of WTO and then make such a decision.

In the present study , we have tried to evaluate the effects of Iran's membership in WTO on the small section of countries economic(rate of production of cotton). In this direction, the time series of the years 1375-82 were used dealing with the test of long- term equilibrium between the variables and the estimation of the considered models coefficients through microfite software and Johanson's co-integration which consequently after the study and analysis of the results it was distinguished that the effect of globalization on producing the cotton is positive.

فهرست منابع فارسی

- ۱- اخوی، ا.، ۱۳۷۳ مطالعه ای در نظریه ها، کاربردها و تجربه های بین المللی، استراتژی بازرگانی و توسعه اقتصادی موسسه مطالعات و پژوهش بازرگانی
- ۲- بهکیش، م، م.، ۱۳۸۰، اقتصاد ایران در بستر جهانی شدن، نشر نی
- ۳- بهمن اسکوئی، م.، ۱۳۷۲، اثرات کلان اقتصادی کاهش ارزش ریال ایران، گزارش سومین سمینار سیاستهای پولی و ارزی، بانک مرکزی.
- ۴- تشکینی، احمد، ۱۳۸۴، اقتصاد سنجی کاربردی به کمک میکروفیت نشر موسسه فرهنگی هنری دیباگران تهران
- ۵- خواجه پور، محمدرضا، ۱۳۸۳، گیاهان صنعتی، انتشارات جهاد دانشگاهی واحد صنعتی اصفهان
- ۶- دولتشاهی، ط.، ۱۳۷۱، اقتصاد بین المللی، تجارت بین المللی، مالیه بین المللی، انتشارات خجسته.
- ۷- رازینی، ا.، ۱۳۷۲، بررسی سیاستهای حمایتی دولت در بازرگانی خارجی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- ۸- ضرغامی، ب.، ۱۳۷۵، ارزیابی تأثیر نظام ارزشناور بر واردات و صادرات غیر نفتی و سطح قیمتها، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۹- عادل، م.ج.، ۱۳۶۵، اقتصاد بین الملل و بازرگانی خارجی ایران، مرکز جهاد دانشگاهی.
- ۱۰- قوام، م.، ۱۳۷۸، جهانی سازی: دوستان خارجی، مجله ترجمان اقتصادی، (ترجمه از مجله اکونومیست) شماره ۳۷.
- ۱۱- کمیجانی، ا.، نوری، ک.، ۱۳۷۹، جهانی شدن اقتصاد و اثرات آن بر کشاورزی ایران (مطالعه موردی گندم و پسته)، مجله علمی پژوهشی اقتصاد و مدیریت، شماره ۴۶، ص ۹ تا ۲۴.

- ۱۲- کلباسی، ح.، جلائی، ع.ا.، ۱۳۸۱، اثرات جهانی شدن بر تجارت خارجی ایران، مجله پژوهش های اقتصاد ایران، شماره ۱۱.
- ۱۳- گجراتی، د.، ۱۳۷۸، مبانی اقتصاد سنجی، ترجمه ابریشمی، ح.، انتشارات دانشگاه تهران، جلد دوم.
- ۱۴- نوفرستی، م. و عرب مازار، ع.، ۱۳۷۳، یک الگوی اقتصادسنجی کلان برای اقتصاد ایران، مجله پژوهشها و سیاستهای اقتصادی، شماره ۱، سال دوم.
- ۱۵- نوفرستی، م.، ۱۳۷۸، ریشه واحدوهمجمعی در اقتصادسنجی، موسسه خدمات فرهنگی رسا.
- ۱۶- نیلی، م.، ۱۳۷۶، چارچوبی سازگار برای سیاست گذاری ارز، هفتمین سمینار سیاستهای پولی و ارزی کشور، بانک مرکزی.
- ۱۷- واترز، م.، ۱۳۷۹، جهانی شدن، ترجمه مردانی، ا. و مریدی، س.، انتشارات سازمان مدیریت صنعتی

فهرست منابع غیر فارسی

18. Anonymous., 1997, World Economic out look Year book, International Monetary Fund May, Washington.
19. Loys, P.J., 1998, Globalization and competition policies, Welt wirtschaftliches Archive Vol. 134, NO. 2.
20. Naughton, B., 1996, china's Emergence and Prospects as a Trading Nation, Brooking paper on Economic activity, P.299.
21. Navazish Ali, A., 1998, Globalization, its Impact on the Economies OIC countries and the role of the private sector, journal of Economic cooperation among Islamic countries, Vol.19, No.1-2.
22. Perraton, J., 1997. The Globalization of Economic activity, New Political Economy, 2, PP. 257-277.
23. Yusuf, S., 1999, the changing Development lamndscape, Finace and Development, December, Vol. 36, No.4.